بەدیع باباجان لەنیگارکێشییەوە تا دیزاینی دراوی عیراقی.. ڕەسوڵ بێسکۆنی

دوای خوێندنەوەی بەسەرهاتی ژیانی، زۆر سەرسامی بەهرە و سەلیقە و وردکاری بلیمەتێك بووم، لەبەر شارەزایی و لێهاتوویی بەبەهرەی جوانی توانیویەتی بەهێزترین پەیوەندی نێوان هونەری شێوەکاری و ئەدەبی کوردی دروست بکات، یەکەمین شێوەکاری کوردەیە بەشێوەیەکی ئەکادیمی پەیمانگای هونەرەجوانەکانی خوێندووە، هێڵکاری چەندین کاری دانسقەی کێشاوە، تەنانەت دیزاینی پارەی عیراقی کردووە، زۆر کەم بەدوای پارە و سامانەوە بووە، کەچی ناوبانگێکی زۆری پەیداکردووە، بێگومان ئەو شایانی ئەوەیە چەندان بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرای دەربارە بنووسرێ، کەچی ئەو لەگۆشەیەکی خامۆشدایە و کەمتر دەربارەی دەزانین، ئەو زاتە پڕ بەهرە و وردەکارە هونەرمەندی نیگارکێش بەدیع باباجانە، بەدیع کوڕی حسین باباجان لەساڵی 1923لەشاری کەرکوك، لەگەڕەکی ئیمام قاسم لەدایك بووە، دکتۆر حسین باباجانی باوکی پزیشکی نەشتەرکاربوو، لەئەستەنبوڵ پزیشکی خوێندبوو، لەشاری کەرکوك خانوویەکی گەورە و حەوشەیەکی فراوان و باخێکی پڕ لەمیوەی تێدابوو، لەو ماڵەدا چەند ژوورێکی تەرخان کردبوو بۆ بینینی نەخۆش، دیوەخانێکی گەورەشی هەبوو لەلایەن دۆستان و برادەران، زۆرجار کۆڕی ئەدەبی تیادەبەسترا، حوسەین ئەفەندی لەبەر دەستبڵاوی ڕۆژانە چی دەستبکەوتایە خەرجی دەکرد.

سەردەمی منداڵی

بەدیع باباجان لەتەمەنی 5-6 مانگیدا باوکی کۆچی دوایی دەکات، لەسۆزی باوکی بێبەش بووە، بەو هۆیەوە خۆی و هەردوو براکەی و دایکیان لەهەژاری و نەهامەتیدا ژیاون. هەر بەمنداڵی لەناو باخچەی ماڵەکەیاندا هەستی هونەری شێوەکاری لەناخیدا سەرهەڵدەدات، بەدرێژایی ڕۆژگار لەکاغەزی رەنگاورەنگ شێوەی گوڵ و دار، لەقوڕی سوور پەیکەری فیل و باڵندە، لەکارتۆن فڕۆکەو خانووی دروست دەکرد.
بەدیع باباجان بۆ خوێندن چۆتە سلێمانی و لەماڵی ئامۆزاکانی نیشتەجێ بووە، کاتێك دەچێتە قوتابخانەی سەرەتایی هەمان حەزو خولیای هونەریی خۆی بۆ ئەوێ دەبات، لەسەر پەڕەی دەفتەرەکەی رەسمی چێلەکەو باڵندەی دەکێشا، بەو هۆیەوە ڕۆژێك یەکێك لەمامۆستاکانی بەتووڕەییەوە دەست دەخاتەسەر دەفتەرەکەی و بەپیسترین قوتابیی

وەسف دەكات! بەدیع خوێندنی سەرەتایی لەسلێمانی تەواوکردووە، پاشان گەڕاوەتەوە کەرکوك، قۆناغی ناوەندی لەکەرکوك تەواوکردووە.

یەکەم کوردێ بەشێوەی ئەکادیمی هونەری خوێندووە

بەدیع باباجان لەساڵی1945چۆتە پەیمانگای هونەرە جوانەکانی بەغدا، خۆی ئارەزووی ئەوەی هەبووە لەبەشی مۆسیقای کلاسیکی وەربگیرێت، بەڵام بەهۆی ئەوەی نەیزانیوە نۆتە بنووسێت، لەوبەشە وەرنەگیراوە، ناچار چۆتە بەشی وێنەکێشان و لەساڵی1950سەرکەوتوانە بەپلەی (امتیاز) بەشی هونەرەجوانەکانی بەغدای تەواوکردووە، دواتر وەك فەرمانبەرێکی هونەری لەمساحەی گشتی بەغدا دامەزراوە، لەبەر لێهاتوویی یەکێ بووە لەو هونەرمەندانەی نێردراون بۆ خولی نەخشەسازی لەدەرەوەی عێراق، لەگەڵ چەند هونەرمەندێکی عیراقیدا لەساڵی 1964 چوونەتە سویسرا، بەڵام تەنیا هونەرمەند بەدیع باباجان لەخولەکەدا سەرکەوتووبووە. لەبەر لێهاتوویی ساڵی1973بەمامۆستای بەشی خۆشنووسی و زەخرەفە لەپەیمانگای هونەرە جوانەکانی بەغدا دامەزراوە و ماوەی چوار ساڵ بەردەوام بووە.

بەدیع باباجان و بەهرە هونەرییەکانی

بەدیع باباجان لەقۆناغی پاش سەرەتایی لەپیشانگاکانی وێنەدا بەشداری دەکات، وەکو قوتابییەکی نیگارکێشی لێهاتوو دەناسرێت، بەدیعی بەهرەمەند و عەوداڵی جیهانی هونەر، خۆی وتویەتی: “لەمنداڵییەوە خوا منی بۆ کلاسیك خەلق کردووە، تاشتەکان بەسروشتی خۆیان بگوازمەوە” دوای تەواوکردنی خوێندن بەدیع لەبەغدا سەرقاڵی تابلۆکێشی دەبێت، هەر جارێك تابلۆیەك دەکێشێت دۆستێك دەهات و دەیبرد، ئیدی بەو هۆیەوە وازی لەو پیشەیە هێنا، دواتر بۆ بژێوەی ژیان، لەشەقامی ڕەشیدی شاری بەغدا لەگەڵ خۆشنووسێکی دیکە بەناوی مەهدی جبوری نووسینگەیەکیان بەناوی (الخط العربی) بۆ هێڵکاری و خۆشنووسی کردەوە.

بەدیع خۆیشی چاوەڕێی هیچ پاداشت و نرخ وەرگرتنێکی نەکردووە، لەبەرامبەر ئەو وێنە و تابلۆ هونەرییانەی کێشاویەتی، وەك دکتۆر مارف خەزنەدار نوسیویەتی: بەدیع باباجان بڕیاریدابوو هەرچی کارێکی هونەری پەیوەندی بەکوردەوە هەبێت، تاژیانی ماوە بەخۆڕایی و بێ پارە دەیکا، لەبەرئەوە کارە هونەرییەکانی لەنوسینگە دوو جۆربوون. یەکێکیان داهێنانی هونەریی، ئەمەیان بێ پارە بوو، ئەویتر کاری تەمغەو مارکەی بازرگانی بۆ دەزگاو کۆمپانیا و خەڵکیتر، ئەمەشیان بۆ پارەبوو لەپێناو بژێوی ژیان و باری دارایی خێزانیی بوو.

کەسایەتی بەدیع باباجان لەمێژووی هونەری شێوەکاری کوردیدا پێگەیەکی بەرزی هەیە، دەکرێت جۆری کارەکانی ئەم هونەرمەندە لەدوو جۆر ڕیزبەندی بکەین، کە یەکەمیان ئەو کارە هونەریانە بووە بێ بەرامبەر ئەنجامی داون، جۆری دووەم ئەو کارە بازرگانیانەی بۆ بژێوی ژیانی ئەنجامی داون.

وێنە هێڵکارییەکانی مێژووی ئەدەبی کورد

بەدیع باباجان وێنە و هێڵکاری زۆر لەکتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەی کێشاوە، ساڵی 1939-1949 وەك یەکەم هەنگاو هێڵکاری و وێنەی گۆڤاری گەلاوێژی کێشاوە، ساڵی 1948-1949 لەگۆڤاری نزار بەهەمان شێوە دەستێکی باڵای هەبووە. لەساڵی1970 نەخشەی دروشمی یەکێتی نووسەرانی کورد و وێنەی بەرگی چەندین پەرتوکی کێشاوە، بەدرێژایی پتر لە نیو سەدە ژمارەیەکی زۆر تابلۆ و وێنەی بەنرخ و نایاب و سەرنجڕاکێشی بۆ ناوەڕۆك و بەرگی زۆر لەگۆڤارو کتێبە ئەدەبییە کوردییەکان کێشاوە.

لەساڵی1950کە تازە بەدیع باباجان پەیمانگای هونەرە جوانەکانی تەواوکردووە، مامۆستا عەلائەدین سوجادی داوا لەبەدیع باباجان دەکات بەهێڵکاری پۆرترێتی شاعیرە کلاسیکیەکان بکێشێت، بەدیع باباجان و مامۆستا عەلائەدین واڕێکەوتبوون، مامۆستا عەلائەدین سوجادی پێناسەی شێوە و شکڵی شاعیرەکان بۆ باباجان بکات، ئەمیش بەپێی پێناسەی ئەو سەردەمەی شاعیرەکە تێیدا ژیاوە هێڵکارییەکە بکێشێت، مامۆستا عەلائەدین سوجادی لەنامەیەکی چەند لاپەڕەییدا بەشێوازی سیناریۆی فیلم و کێشانی وێنە بەوشە، داوا دەکات ئەم هونەرمەندە کوردە وێنەی پۆرترێتی شاعیرانی کلاسیکی کوردی بۆ بکێشێت، بۆ ئەوەی لەگەڵ باسکردنی ئەو شاعیرانە لەکتێبە بەنرخەکەیدا(مێژووی ئەدەبی کوردی) وێنەی ئەو شاعیرانە دابنێت، کێشانی وێنەی شاعیرانی بەرزی کورد، کارێکی سایکۆلۆجی و کۆمەڵایەتی گرنگ بوو لەدروستکردنی سیما و ئەدگاری هەڵکەوتووانی کورد لەئەندێشەی تاکی کورد. کەسێتی شاعیرە کلاسیکییەکانی کورد پانتایەکی فراوانی لەئەندێشەی کەسێتی کورد داگیرکردووە، واتا ئەو هێڵکاریانەی لەکتێبی (مێژووی ئەدەبی کوردی)ی عەلائەدین سوجادی بڵاوکراوەتەوە، هۆکارێکی گرنگ بووە بۆ ناساندنی ئەو شاعیرانە، ئەویش لەڕێگای ئەندێشە و داهێنانەکانی هونەرمەندێکی بەسەلیقەی وەکو بەدیع باباجان ئەنجامدراوە، بەدیع هێڵکاری چەندین شاعیری کوردی وەك: (مەلای جەزیری، بێسارانی، خانی، نالی، سالم، مەولەوی، کوردی، بێسارانی، بابا تاهیری هەمەدانی، فەقێ تەیران، حاجی قادری کۆیی، مەحوی، سالمی سنە، ئەدەب، شێخ ڕەزای تالەبانی… هتد) کێشاوە.

لەوانەیە بیرت بۆ ئەوەبچێ بەدیع باباجان چۆن وێنەی ئەو شاعیرانەی کێشاوە؟ چۆن ڕوخسارو ئاماژە دەرونیەکانی کێشاوە، وەك وتمان کێشانی وێنەی بەشی هەرە زۆری شاعیرانی کلاسیکی کوردی لەلایەن بەدیع باباجان، زادەی بیرو ئەندێشەی زانای گەورەی کورد، مامۆستا عەلائەدین سوجادییە، مامۆستا سوجادی بەهزری خۆی لەسەر تێبینی شیعرەکانیان بەنامە شێوە و دیمەنی رووخساری شاعیرانی کلاسیکی کوردی بۆ بەدیع باباجان نووسیوە و ئەو پۆرترێتەکانی کێشاون، بۆ نموونە سوجادی بەم شێوەیە وەسفی شاعیرانی بۆ بەدیع باباجان کردووە:

"سالم 1800- 1866 تەمەنی 66 ساڵە، پیاوێکی لاواز بووە، باڵا بەرزبووە، ڕوومەتی پان، سمێڵی ئەستوور، لووتی درێژ، ڕیشی تاشیوە، مشکی و جامانەی بەشێوەی سلێمانییانە بەستوە. چاوی گەورەبووە، لە کۆتایی تەمەنیدا زۆر غەمبار بووە."

"مەحوی 1830- 1904 تەمەن 74 ساڵ، پیاوێکی بەدیمەن بووە، سوور و سپی بووە، چاو گەورە و برژانگ زۆر درێژنەبووە، قەڵەوبووە، مێزەری کوردانەی لەسەر ناوە، کەوا و سەڵتە و جبەی لەبەرکردووە، لووتی بەرانی بووە، ڕیشە سپییەکەی قەڵەم نەکردووە، بەئەندازەی دوو پەنجە دەیهێشتەوە، سەرگۆنای بەرزبووە و باڵا بەرزبووە."

بەدیع باباجان خۆی لەچاوپێکەوتنێکدا دەربارەی ئەو وێنانەی کتێبەکەی عەلائەدین سوجادی بەناوی (مێژووی ئەدەبی کوردی) دەڵێت:

"لەساڵانی دوایی چلەکاندا تەکلیفی لێکردم کە لەبەغدا بووین، تەرکیزی دەخستەسەر وەسفی سەرو سیمایان، بەتایبەت هی حاجی قادری کۆیی زۆر ماندووی کرد تا وەسفی سەر و سیمای دۆزیەوە، ڕۆژێك پیاوێکی زۆر بەتەمەنی دیبوو، کە خۆی حاجی قادری بەچاوی خۆی دیبوو، عەلائەدین سوجادی لەخۆشیدا وەختەبوو باڵ بگرێ، هەر لەسەر ئەو وەسفە سکێچی یەکەم و دووەمی پەیکەرەکەی حاجی قادرم کێشا".

بەدیع باباجان بەم کارەی توانی بەهێزترین پەیوەندی نێوان هونەری شێوەکاری و ئەدەبی کوردی دروست بکات، مارف خەزنەدار لەنوسینێکدا دەڵێت: ئەگەرچی لەدەوروبەی جەنگی دووەمی جیهانی و پاش جەنگ بەدیع وەك هونەرمەندێکی شێوەکاری کورد ناوبانگی پەیداکردبوو، بەوەی هەندێ لەبەرهەمەکانی لەرۆژنامەو گۆڤاری کوردی بڵاودەکردەوە. بەتایبەتی لەگۆڤاری گەلاوێژ، نزار، بەڵام ناوبانگی تەواوی لەسەرەتای پەنجاکاندا پەیداکرد، لەوکاتەوەی وێنەی هەڵکاری کۆمەڵێك لەشاعیرانی کلاسیکی کوردی کێشا بۆ کتێبی مێژوی ئەدەبی کوردی، لەسەر داوای عەلائەدین سوجادی.

یەکێکی تر لەو هەڵکارییانەی بەدیع باباجان بەیەکێك لەکارە سەرکەوتووەکانی خۆی ناوی دەهێنا، تابلۆی شەرەفخانی بەدلیسی بووە.

کە کتێبی شەرەفنامەی پێڕازاوەتەوە و ئەوپەڕی بەهرەمەندی و ئەندێشە فراوانی و وردەکاری ئەم هونەرمەندە دەردەخات.
هەژار موکریانی کاتێك لەوەرگێڕانی کتێبی (شەرەفنامە) بووەوە، داوای وێنەکێشانی پۆرترێتی شەرەفخانی بەدلیسی لێکردووە و ئەویش پۆرترێتەکەی بۆ دروست کردووە، هەژار هێندەی تێکستی شەرەفنامە بەو وێنەیەی شەرەفخان دڵخۆش بووە.

وێنەی رەنگاوڕەنگی بۆ کتێبی ئەلف و بێ ی کوردی کێشاوە

سەرجەم بابەتەکانی کتێبی ئەلف و بێ ی کوردی مامۆستا (ئیبراهیم ئەمین باڵدار) چاپی 1957 بەشێوەیەکی کوردەواریانە هەموو وێنەکان لەلایەن بەدیع باباجانەوە کێشراون، بەچاپێکی تازە و جوان و ڕەنگاوڕەنگ خرایە بەردەست منداڵانی کورد، لەم چاپەدا هونەرمەند چەندان وێنەی رەنگاوڕەنگی بۆ دارا دوو داری دی و مێوژی مام زۆراب و دێی دادە رژاوە و زۆری تر کێشاوە، لەچاپی ساڵانی دواتر لاسایی وێنەکانی کراونەتەوە، بەڵام بەبی ئەوەی یەك کەس ئاماژە بەناوی بەدیع باباجان بدات.
دیزاینی دراوی عیراقی کردووە
یەکێکی تر لەو کارە گرنگانەی ئەم هونەرمەندە کوردە کردوویەتی، وێنەکێشان و دیزاینی دراوی کانزایی عێراقی بووە، لەساڵی 1967 لەلایەن بانکی مەرکەزیی عێراقەوە بانگهێشت کراوە، وەك هونەرمەندێك لەسەر ئاستی عێراق ڕاسپێراوە بۆ کێشانی نەخشەسازی دراوی عیراق، باباجان وێنەو نەخشەکانی کێشاوە خۆشنوسێکیش نووسینی سەر ئەو دراوانەی نوسیوە.

بەرهەمە هونەرییەکانی تر

ئەم هونەرمەندە تادوا ساتەکانی ژیانی بەردەوام بووە لەهونەرو کاری هونەری و داهێنانی، کارو چالاکی ئەم هونەرمەندە لەوێنەی دیزاین و مۆرو پارەو پۆرترێت و خۆشنووسی و دیزاینی ڕیکلام، تا دەگاتە بەرگی کتێب و گۆڤار و وێنەی دەم و چاوەکان، بۆ نموونە: وێنەی سەرۆکی عێراق عەبدولکەریم قاسمی کێشاوە بە رەنگاو رەنگ و زۆر کەسایەتی تریش، نوسەر و ڕۆشنبیرانی کورد داوای وێنەی هێڵکارییان لەبەدیع دەکرد بۆ بەرگی کتێب و بەرهەمە ئەدەبیەکانیان.
هەمیشە نووسەر و ڕووناکبیرانی تر سەردانیان کردووە و تێکەڵاویان لەگەڵیدابووە، نوسەر و روناکبیری گەلەکەمان محەمەدی مەلا کەریم، ئەم هونەرمەندە برادەری چەند ساڵەی بووە لەبەغدا، باسی بەدیع

باباجانی کردووه، دەڵێت:" بەدیع مرۆڤێك بوو، ڕوخسارێکی عاریفانەی هەبوو، بەڕیشە چەرمووەکەی لەگەڵ دوو چاوە سەوزەکەی لەژیان و هونەری دەڕوانی..
زۆرجار ڕۆژانە لەبەغدا دەچووم بۆ لای بەدیع باباجان، کەمێك قسەم دەکرد و باسی هونەر و ڕۆشنبیریمان دەکرد، بەقەڵەمێکی رەساس خەریکی تابلۆ کێشان، یان خەریکی خۆشنووسی بوو، جارجار بەدەم قسەکانیەوە پێی دەوتم: "کاکە حەمە سەیرێکی ئەم تابلۆ تازەیەم بکە بزانم بەدڵتە؟".
محمدی مەلا کەریم لەدرێژەی وتارەکەیدا لەگۆڤاری (رەنگین)دا نوسیوێتی" سیستمی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگا پاشکەوتوەکەت دەرفەتی ئەوەی بۆ نەڕەخساندبووی ئۆتۆمبێلێکی سادە و بچکۆلەت پێ بێ بچیتە سەر کارەکەت و بگەڕێیتەوە ماڵەکەت، بەڵکو ئەوەندەیشی بۆ نەڕەخساندبووی پاش پتر لەپەنجا ساڵ خزمەت خانوویەکت هەبێ بەدڵێکی بێ خەمەوە شەوی تیا ڕۆژ بکەیتەوە..".
بەدیع باباجان شاعیریش بووە و چەندین شیعری بەکوردی و عەرەبی و فارسی نوسیوە. لەخۆشنوسیشدا دەستێکی باڵای هەبووە، چەند پەرتوکێکی بەخەتێکی خۆش نوسیووە. ئەندامی خۆشنووسانی عێراقی بووە، ئەم هونەرمەندە بەدرێژایی تەمەنی پڕ لەداهێنان و کۆشش و خزمەت تاکۆچی دوایی بەئارامی و بێدەنگی، خزمەتێکی مەزنی بەهونەری نەتەوەکەی کرد
بەدیع باباجان ڕۆژی 15ی تشرینی دووەمی ساڵی 1996 بۆدواجار ماڵئاوایی لەژیان کردووە و لەشاری بەغدا بەخاك سپێردراوە.